

Grįžusi grafų Tiškevičių herbo simbolių šviesa

*Namai tie dangų buvo,
kur saulė tekojo.
Dėl to mėnuo su žvaigžde
čia būti norėjo.*

(Grafas Juozapas Tiškevičius,
1835–1891)

Grafų Tiškevičių rūmuose nuo 1991 metų veikia Kretingos muziejus. Įsikūrę čia suvokėme, kad esame nepaprastoje erdvėje, kur architektūra, istorija, kraštovaizdis papildė vienas kitą ir suteikia šiam objektui ypatingą žavesį ir vertę.

Didingi neoklasicistinio stiliaus grafų Tiškevičių rūmai (XIX a.) su 4 aukštų Žiemos sodu oranžerija, lipniais dekoruotais salės, istoriniai dvaro pastatai, parkas, turimi muziejus rinkiniai sudarė sąlygas būtent čia plėtoti muziejininkystę, kuri patrauklia turizmo infrastruktūrą. Mus vedė idėja grąžinti į dvarą nepelnytai užmirštus grafų Tiškevičių herbo simbolius – mėnulį ir žvaigždę. Jų šviesa sklido toli po visą pasaulį ir nešė žinią apie iškilų grafų Tiškevičių giminę, kuri garsėjo meno kolekcijomis, kultūros ir meno mecenatyste, mokslo ir technikos naujovėmis. Per 25 metus naujam gyvenimui prikėlėme pagrindinę grafo Juozapo Tiškevičiaus rezidenciją – rūmus, restauravome dvaro sodyboje esančius pastatus.

Tiškevičių giminės spaudas Kretingoje

Lietuvos Tiškevičių lopšys buvo Logoisko dvaras (netoli Minsko). 1811 m. įsigiję Biržų (Astravo) dvarą, jie atsikėlė į etnografinę Lietuvą. Pajūriu pirmasis susidomėjo Mykolas Tiškevičius, 1824 m. nupirkęs Palangos dvarą. Tvirčiausias saknis pajūryje įleido jo anūkas, Palangos paveldėtojas ir kurorto įkūrėjas Juozapas Tiškevičius, 1874 m. įsigijęs iki tol iš grafų Zubovų nuomotą Kretingos dvarą. Į Kretingą iš Lentvario apie 1875 m. jis perkėlė šeimos rezidenciją, rekonstravo klasicistinio stiliaus rūmus, įrengė biblioteką, baltąją (pokylių), raudonąją (muzikos) ir žaliąją salę, koplyčią, pristatė oranžeriją, kurioje įkūrė vieną didžiausių Europoje privatų žiemos sodą. Rūmams apšviesti tarp 1878–1883 m. atidaro pirmą Lietuvoje hidroelektrinę, o 1882 m. kartu su kunigaikščiu Oginskium nutiesė ir pirmą telefono liniją, sujungusią Kretingą su Plunge ir Rietavu.

Rūmuose grafas turėjo numizmatikos rinkinį, medžioklės trofėjų kolekciją, žymesnių giminės rarių portretų galeriją. Reprerentacijos rūmų salės puošė senoviniai, daugiausia – ampyro stiliaus – baldai, François Bouchero, Anthony van Dycko, Valentino de Boulogne (Fransua Bušero, Antony van Dyko, Valentino de Bulion) ir kitų garsių Vakarų Europos dailininkų tapyti paveiksliai. Priešais rūmus buvo įrengtas didžiulis vasaros sodas (parkas) su gėlynais, skulptūromis, fontanais, kaskadiniais tvenkiniais ir kriokliu uola. Iki XIX a. pab. Kretingos dvaro parkas buvo vienintelis pajūrio regione. Jį lankydavo vasarotojai iš Palangos ir Klaipėdos.

Kretingos dvare užaugo Lentvario paveldėtojas Vladislovas Tiškevičius (1865–1936), kuris labai domėjosi senienomis ir meno kūriniams. Už pasiskalbymo prieš patvaldytę 1905 m. jis buvo ištrėstas iš Rusijos, kurioje gyveno, ir apsigyveno Milane, kur

įkūrė antikvariatą, surinko didžiulę kultūros ir meno vertybių kolekciją, kurią po 1906 m. amnestijos parsivežė į Lentvarį. Siekdamas su meno rinkiniais supažindinti visuomenę, 1907 m. Vilniuje įsteigė mokslo ir meno muziejų.

Meno ir kultūros vertybėmis domėjosi ir jauniausias Juozapo sūnus Feliksas Tiškevičius. Jo žmona 1936 m. Kretingoje muziejui perdavė unikalų senovės gintaro papuošalų ir kitų dirbinių rinkinį, kuris šiuo metu eksponuojamas Palangos gintaro muziejuje.

Kretingos dvaro paveldėtojas Aleksandras Tiškevičius (1864–1945) puoselėjo išlikusias tėvo Juozapo sukaupas vertybes, pats sukaupe unikalų Pirmojo pasaulinio karo atvirukų, nuotraukų ir žemėlapių rinkinį, kuris 1940 m. taip pat buvo perduotas Palangos muziejui. Spaudos draudimo metais grafas Aleksandras Tiškevičius rūpinosi spaudos lotyniškais rašmenimis grąžinimu. Jo sesuo Marija Tiškevičiūtė (1871–1941) platinė lietuvišką spaudą. 1898 m. Kretingos dvare įkūrė pirmąjį lietuvišką vaikų darželį.

Karai ir pokaris nuolokojo dvarą

Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai sunaikino puoselėtą dvarų kultūros paveldą: buvo sunaikinti pastatai, išblaškytos meno kolekcijos.

Dvaro teritorija grubiai urbanizuota sovietmečiu: prie rūmų buvo pastatytas 4-rių aukštų baltų silikatinų plytų mūrinis pastatas, o parko – katilinė, garažai, bendrabučiai. Šie pastatai sudarė teritorijos erdves, istorinę grafių Tiškevičių rūmų ansamblio visumą. Dar 1989 metais parkas buvo paskelbtas vietinės reikšmės gamtos paminklu, tačiau iki XX a. pab. kombainai, traktoriai skriejo parko alejų takais, žalodami želdinius.

Siekiant išsaugoti šį unikalų objektą – pagrindinę grafo Juozapo Tiškevičiaus rezidenciją – pirmą kartą uždavinys buvo inicijuoti teisinių dokumentų priėmimą, kuris sustabdė tolimesnį šio objekto niokiojimą. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. nutarimu Kretingos dvaro sodyba įrašyta į nepatvirtuotinių buvusių dvarų sodybų – istorijos ir kultūros paminklų – sąrašą, o 1997 m. šis kompleksas paskelbtas kultūros vertybe.

Šie juridiniai dokumentai sudarė galimybę užkirsti kelią tolimesniams dvaro sodybos paminklinės teritorijos užstatymui. Veiklos prioritetu tapo finansų paieška, o ji buvo įmanoma tik rengiant projektus.

Atsikūrimo pradžia

Pirmoji kregždė, kuri atnešė 1 mln. litų Žiemos sodą avarinei būklei likviduoti, atskrido 1995 metais. Darbus atliko UAB „Pamaro restauratorius“ (KVAD lėšomis), jus užbaigė 2001 metais.

2001–2004 metais už 400 tūkst. litų (KVAD lėšos) likviduota buvusio vandens malūno avarinė būklė: perdengtas stogas, sutvirtintos sienos, 2005 metais ėmėmės dvaro sodybos paminklinės zonos vartais remonto, kainavusio per 150 tūkst. eurų (KVAD lėšos). 2004 metais parengtas dalies paminklinės teritorijos sutvarkymo projektas. Lėšomis, gautomis iš PHARE programos, įreng-

► Kretingos muziejus jau 25 metus veikia buvusiuose grafų Tiškevičių rūmuose, kuriuos prikėlė naujam gyvenimui. Dariusys Sypalio nuotr.

tos 2 poilsio aikštėles, sutvarkyta dalis parko takų.

Pagal turimą istorinę, ikonografinę medžiagą, 2001–2009 metais buvo parengti parko centrinės dalies renovacijos techniniai projektai, kuriuose buvo numatyta atstatyti takus, iškelti automobilių stovėjimo aikštėles, įsikūrusią priešais dvaro rūmus po ąžuolais, atkurti gėlynus ir buvusius fontanus. Projektai buvo įgyvendinti per 4 metus, t. y. nuo 2006 iki 2009 m. Pagal pateiktus projektus lėšas skyrė Automobilių kelių direkcija prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos. Iš viso į parką buvo investuota per 300 tūkst. eurų. Atstatyti ar naujai įrengti per 9 tūkst. kv. m plotą užimantys takai, atkurti apie 70 kv. m plotą užimantys stovėjimo, iškelta į kita vietą automobilių stovėjimo aikštė.

2009 metais atstatytas I dvaro parko fontanas. Po ilgų diskusijų, susiklosčius palankioms aplinkybėms ir pritarus rajono vadovams, buvo demontuoti ir sovietinių laikų pastatų: 2013 m. nugriauta dalis garažų, 2014 m. – katilinė, o šių metų vasarą – ir buvus kolegijos pastatas, kuris lyg pleistas buvo įkaltas į centrinę parko erdvę. Prireikė net 23 metų, kad pagaliau įvyktų stebuklas.

Ne mažiau svarbią vietą parko gaivinimo programoje užima želdinių tvarkymas ir atkūrimas, gėlynų įrengimas. Per 23 gyvenimo dvare metus Gamtos skyriaus specialistai su gausiais taltininkų būriais dvaro parke pasodino 3401 medį, 3603 dekoratyvinius krūmus, įrengė 2000 kv. m plotą užimančių gėlynų. 2014 metais Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai buvo pateikta paraiška gauti lėšų iš ES struktūrinių fondų naujam finansavimo etapui. Šiuo projektu siekiama atstatyti mažosios architektūros elementus, fontanus su skulptūromis, buvusią verandą prie rūmų, išvalyti tvenkinius, atstatyti krioklio uolą prie I tvenkinio, įrengti parke apšvietimą ir t. t.

Siekis – vystyti turizmą

2004 m. buvo parengtas projektas „Kretingos dvaro sodybos paminklinių pastatų renovacija ir pritaikymas turizmui“, kurio esmė – restauruoti svarbiausius dvaro pastatus: grafų Tiškevičių rūmus su Žiemos sodu, buvusį vandens malūną, ratines, spirito voryklą („bravorą“), ūkvedžio namą. Tik po 6 metų jam įgyvendinti skirtas 1,5 mln. eurų finansavimas. 2012 m. minėtas projektas buvo užbaigtas ir pristatytas visuomenei. Projektą „Kretingos dvaro sodybos paminklinių pastatų renovacija ir pritaikymas turizmui“ Lietuvos verslo paramos agentūra įvertino kaip vieną geriausių iš 1390-ies jau

įgyvendintų projektų.

Tais pačiais metais parengtas ir kitas projektas, finansuojamas iš ES struktūrinių fondų lėšų, – „Kretingos dvaro sodybos paminklinio pastato – ūkvedžio namo – renovacija ir pritaikymas turizmui“. Projekto biudžetas – 1,5 mln. Eur. Finansavimas gautas per 3 etapus, projektas užbaigtas 2015 m.

2013 metais buvusiam dvaro ūkiniame pastate (šiltnamyje) įgyvendintas projektas „Tradicióninių amatų centro įkūrimas“, finansuojamas iš Europos Sąjungos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai, Lietuvos valstybės ir Kretingos rajono savivaldybės biudžetų lėšų. Šiais metais įgyvendintas ir II šio projekto etapas. Šių projektų rezultatai: renovuoti 5 paminkliniai pastatai, išsiplėtė ekspozicines, kultūrinės, edukacinės erdvės ir veiklos galimybės, atidarytos 6 naujos ekspozicijos: archeologijos ekspozicija „Kretingos krašto priešistorė“, „Dvaro istorija ir kultūra“, „Numizmatika“, etnografijos ekspozicija „Saulės ratu“, botanikos ekspozicija „Nuo kaktusų kolekcijos iki bugevilijos žiedų“, istorijos ekspozicija „Kretingos krašto istorija“.

Minėtų projektų įgyvendinimas sudarė galimybę visuomenei pristatyti dešimtmečiais dėl patalpų trūkumo neeksponuotus muziejaus rinkinius. Lankytojų susidomėjimo sulaukia botanikos ekspozicija Žiemos sode, kurią sudaro per 170 rūšių augalų kolekcija, naujai atidaryta ekspozicija „Kretingos krašto istorija“. Įrengti interaktyvūs pristatymai „Kretingos miesto ir apskrities istorija“, „Pranciškonai“, „Ireminiai“. Ukvedžio name, vienoje iš patalpų, restauruota XIX a. lubų ir sienų tapyba.

Dėmesys edukacijai

Tradicióninių amatų centre įkurtas Edukacinis centras. Čia krašto amatininkai, sertifikuoti tautinio paveldų produktų gamintojai, muziejūninkai moko vaikus ir suaugusiuosius lankytojus, austi juostas, atspausinti popieriaus medžio raiznį, iš vytelių ir šiaudelių pinti nesudėtingus gaminius, ruošti vaistžolių arbatas ir gilių kavą, gaminti saldinius, duonkepėje išsikepti duona. Šiame centre veikia 10 edukacinių programų. Centriuose rūmuose įkurtas edukacinis kambarys, kur vaikai prie interaktyvaus stalo, naudodami žaidybinius elementus, turi galimybę susipažinti su dvaro istorija.

2012–2014 m. Kretingos muziejus kartu su kitais 17 Lietuvos muziejų sėkmingai dalyvavo projekte „Muziejus – mokykla – moksleivis. Muziejų ir bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinės partnerystės tinklas“, kuris buvo finansuojamas iš ES

fondų lėšų. Šiame projekte muziejus įgyvendino edukacinę programą „Senasis Kretingos dvaro parkas – gyvyji istorija“, kurioje dalyvavo per 500 miesto mokyklų moksleivius.

Vasaros stovykloms įgauta vis didesnį pagreitį ir jau nebetalpina visų norinčių juose dalyvauti: iš viso per 2015 metus surengta 412 edukacinių užsiėmimų, kuriuose dalyvavo 10 tūkst. 300 moksleivių.

Edukacinės veiklos ir ryšių su visuomene plėtojimo sėkmę lemia daug faktorių. Vienas iš pagrindinių – unikalūs, istoriniai pastatai ir sukauptos kilmamosios kultūros vertybės, kurių skaičiuojama per 76 tūkst. Tai neįkainojamą vertę turintis grafų Tiškevičių kolekcijos rinkinys, kurį sudaro per 100 eksponatų, gausus archeologijos rinkinys, reprezentuojantis baltų amatininkų – juvelyrų – aukštą metalo apdirbimo kultūrą. Saugomi ir eksponuojami 9 sėdabrinii monetų lobiai, senasis liaudies menas, gausi ikonografinė medžiaga.

Senuose žibintuose – nauja šviesa

Siekis tapti įdomiu, savitu muziejumi, reikšmingu bendruomenės kultūros centru, kuriame pažinimas būtų derinamas su turinimo poilsu, diktavo ir naujas darbo formas – patraukliais būdais pristatyti kultūros paveldą, lankstiai reaguoti į lankytojų poreikius. Lankytojams ir svečiams pasiūlyme per 30 rūšių mokymų ir nemokamų kultūrinės paslaugų, formaliųjų ir neformaliųjų ugdymo, komercinės pasikities paslaugų. Nuo bilieto į ekspozicijas iki galimybės papietauti kavineje „Pas grafą“ ar įrengti civilinę santuoką Baltosioje salėje. Nuo nemokamų renginių, Dvaro šventės, kurią pradėjome organizuoti 1998 metais, iki meno festivalio „Mėnuo su žvaigžde čia būti norėjo“. Nuo renginių ciklo „Metal ir žmonės“ iki galimybės muziejuje nusifotografuoti ar išsinuomoti patalpas ir t. t.

Praejusiais metais muziejų aplankė per 123 tūkst. lankytojų. Pavyko suderinti 2 svarbias veiklos sritys: išplėtoti klasikinę muziejų veiklą ir lankytojų poreikius atitinkančias paslaugas. Dėl to yra gyvas Kretingos dvaras, kur mėnuo su žvaigžde būti nori.

Žvilgnis į priekį. Atstatyti prie rūmų buvusią verandą, užbaigti sutvarkyti parką, restauruoti Tiškevičių koplyčią-mauzoliejų, grąžinti grafų sarkofagus į jiems deramą vietą, kad po 10 metų galėtume pasakyti – mes garbiname priėmėme laikmečio mėsus išsišūkus ir į kokybiškai naują vertybių skalę pakėlėme primirštą dvaro kultūros istoriją.

Vida KANAPKIEŲ
Kretingos muziejaus direktorė